

ТОМАЗОВ
Валерій В'ячеславович — доктор історичних наук, завідувач сектору генеалогічних та геральдичних досліджень Інституту історії України НАН України

ЗБЕРІГАЮЧИ ПАМ'ЯТЬ

До 105-річчя від дня народження Бориса Євгеновича Патона

14 листопада виповнюється 105 років від дня народження видатного українського вченого, організатора науки, багаторічного очільника Національної академії наук України, державного та громадського діяча академіка НАН України Бориса Євгеновича Патона. Без його різнопланової плідної діяльності напевно чи можна було б уявити сьогоднішній розвиток української науки.

Борис Євгенович Патон — багаторічний президент Національної академії наук України, директор Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України, автор і співавтор понад 700 винаходів (на 500 з них отримано іноземні патенти) та 1200 публікацій, зокрема 20 монографій. Упродовж довгих років своєї наукової діяльності Б.Є. Патон досліджував процеси автоматичного зварювання під флюсом, розробляв теоретичні основи створення автоматів для зварювання і зварювальних джерел живлення. Під його керівництвом створено новий спосіб зварювання — електрошлаковий, засновано окрему галузь металургії — спеціальну електрометалургію. Він започаткував дослідження з використання зварювання і споріднених технологій у космосі, був ініціатором розроблення унікальної технології зварювання живих тканин, яку зараз широко використовують у медицині.

За часів президентства Бориса Євгеновича Патона українська Академія наук перетворилася на відомий науковий центр світового значення. Вченого було обрано почесним членом багатьох закордонних академій наук і наукових товариств, доктором та професором різних університетів світу. Діяльність Бориса Євгеновича відзначено державними преміями та високими почесними званнями як за часів радянської України, так і за часів незалежності нашої держави.

Видатний учений, талановитий керівник, харизматична особистість, людина, залучена до вирішення найважливіших проблем державного будівництва, представник відомого роду,

Поштова марка, присвячена 100-річчю Бориса Євгеновича Патона

Золота медаль імені Б.Є. Патона НАН України

Медаль Національної премії України імені Бориса Патона

з якого походить ціла плеяда непересічних постатей, він завжди викликав зацікавлення журналістів, письменників, дослідників. Низка книжок та статей, що з'явилися протягом кількох десятиліть, висвітлювали різні моменти його довгого і плідного життя.

Ще в 1982 р., відповідно до радянського законодавства, Борису Євгеновичу як двічі Герою Соціалістичної Праці в Києві на вул. Богдана Хмельницького, 15 було встановлено прижиттєвий бюст (скульптор О. Скобліков).

З нагоди сторіччя видатного вченого 28 листопада 2018 р. Укрпошта ввела в обіг ювілейну поштову марку та поштовий конверт. А вже після смерті Бориса Євгеновича 9 вересня 2020 р. було засновано Золоту медаль імені Б.Є. Патона НАН України за видатні досягнення у створенні інноваційних науково-технічних розробок, які знайшли широке практичне використання. 15 квітня 2021 р. Верховна Рада України прийняла закон, яким Державну премію України в галузі науки і техніки було перейменовано на Національну премію України імені Бориса Патона. 27 травня 2021 р. на будівлі Президії НАН України на вул. Володимирській, 54, де знаходилося робоче місце президента НАН України, було відкрито меморіальну дошку, а його кабінет в Інституті електрозварювання перетворено на меморіальний. 26 листопада 2021 р. з нагоди 103-ї річниці від дня народження вченого на території НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» було встановлено пам'ятник Борису Патону (скульптор А. Валієв), а також дві меморіальні дошки — на будинку, де він народився й жив, а також на будівлі Державного політехнічного музею, якому присвоєно його ім'я.

Величезні заслуги перед вітчизняною наукою має і батько Бориса Євгеновича — Євген Оскарович Патон (04.03.1870—12.08.1953), видатний вчений у галузі мостобудування та електрозварювання, науковець-новатор і фундатор наукових шкіл, засновник і перший директор славнозвісного Інституту електрозварювання, який у 1954 р. названо його ім'ям, віцепрезидент української Академії

наук. Пам'ять про нього збережена сьогодні в назві не лише академічної установи, а й дніпровського Фахового коледжу зварювання та електроніки, мосту через Дніпро в Києві, вулиць Львова, Херсона, Бучі Київської області та інших міст України.

У червні 2002 р. у дворі першого корпусу НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», з яким була пов'язана значна частина життя Євгена Патона, встановлено пам'ятник вченому (скульптор О. Скоблiков). Меморіальні дошки видатному науковцю прикрашають будинок у Києві на вул. Михайла Коцюбинського, 9 (у 1953 р. встановлено мармурову дошку, яку 1984 р. замінено на бронзову (скульптор Е. Кунцевич)), де мешкала родина академіка, а також фасад головного корпусу Інституту електрозварювання на вул. Володимира Антоновича, 69 (у грудні 1953 р. встановлено мармурову, а в січні 1981 р. — бронзову (скульптор О. Скоблiков)) та перший корпус НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» на Берестейському проспекті, 27 (встановлена до 100-річчя вченого 3 березня 1970 р. (скульптор І. Макогон)).

17 липня 1964 р. було прийнято рішення про заснування Премії імені Є.О. Патона НАН України за видатні наукові роботи в галузі створення нових металевих матеріалів і методів їхньої обробки.

10 вересня 1998 р. Укрпошта в серії поштових марок «100 років КПІ. Видатні особистості» випустила у світ марку «Академік Є.О. Патон», а 20 травня 2020 р. з нагоди 150-річчя вченого — поштовий конверт з оригінальною маркою. 5 лютого 2010 р. Національний банк України ввів в обіг срібну ювілейну монету номіналом 5 гривень з нагоди 140-річчя від дня народження Євгена Патона.

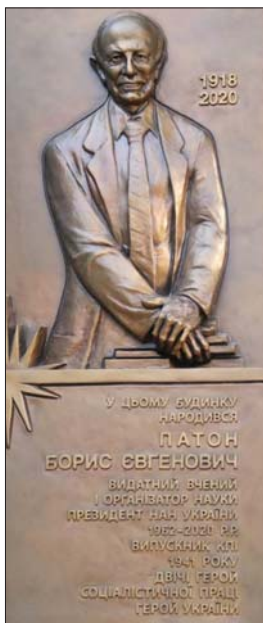
11 грудня 1984 р. наказом дирекції Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона в головному корпусі (вул. Володимира Антоновича, 69) було створено Музейний комплекс Інституту, який розмістився у 5 залах на площі 350 м². Завдяки наполегливій праці цілої плеяди дослідників зібрано експозицію, яка розповідає про

Меморіальна дошка Б.Є. Патону на будівлі Президії НАН України

Пам'ятник Б.Є. Патону на території НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Меморіальні дошки Б.Є. Патону на території НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»: на будинку, де він народився, і на будівлі Державного політехнічного музею

Будівля головного корпусу Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України

Робочий кабінет академіка Є.О. Патона у Меморіальному музеї вченого

Інтер'єри Меморіального музею академіка Є.О. Патона

життєвий шлях, педагогічну, наукову та організаційну діяльність видатного вченого*.

Проте, незважаючи на цінність згаданих вище меморіальних об'єктів та установ, покликаних увічнити пам'ять про видатних науковців, хотілося б порушити питання про заснування сучасного музейно-освітнього центру, про що вже кілька років точаться розмови в академічному середовищі.

На жаль, будівля колишньої дачі Євгена Оскаровича Патона в Бучі, яку можна було б використати з цією метою, перебуває в незадо-

вільному стані. Крім того, є й інші перепони на шляху реалізації цієї ідеї.

Чудовим був задум керівництва Інституту електрозварювання віддати головний корпус на вул. Володимира Антоновича, 69 під такий центр. Враховуючи, що ця споруда має історичне значення (колишнє Київське єврейське училище імені Соломона Бродського) та зводилася за участі сузір'я видатних архітекторів (Адольф Мінкус, Олександр Кобелев, Андрій Краусс), тут можна було б розмістити матеріали, які розповідали б про цей період в історії будівлі.

Найявні площі дозволили б розмістити експозицію про історію славного роду Патонів, зокрема його відомих представників. До цього

* Вище перелічено лише найбільш відомі пам'ятні знаки, якими вшановано Євгена та Бориса Патонів, але є ще й багато інших.

роду, крім Євгена та Бориса Патонів, належали також такі знані постаті:

- Петро Іванович Патон-Фантон-де-Веррайон (24.03.1866—07.09.1941) — двоюрідний брат Є.О. Патона, морський офіцер, учасник російсько-японської війни 1904—1905 рр., зокрема Цусимського бою, Першої світової війни, начальник навчального загону Чорноморського флоту (з 1914) та загону суден оборони північно-західної частини Чорного моря (1916—1917), головний комісар флоту і портів Чорного та Азовського морів Української Держави;

- Микола Іванович Патон (27.12.1868 — після 1923) — двоюрідний брат Є.О. Патона, морський офіцер, який у період гетьманату служив на флоті Української Держави (1918);

- Михайло Оскарович Патон (05.08.1865—04.1919) — рідний брат Є.О. Патона, хрещений батько його сина Володимира, офіцер, громадський діяч і філантроп, який жертвував значні суми на соціальний розвиток Поділля, зокрема за його фінансової підтримки у 1908 р. було відкрито земську лікарню та ремісниче учили-

ще імені барона П.П. Местмахера в Новій Ушиці та у 1912 р. побудовано школу у с. Хребтіїв;

- барон Павло Федорович Местмахер (05.08.1807 — до 1895) — прадід Б.Є. Патона, одеський градоначальник (1857—1861), який багато зробив для вдосконалення громадського управління в місті.

Третьою складовою музейно-освітнього центру могла б стати експозиція, яка б висвітлювала всесвітню та вітчизняну історію розвитку електрозварювання, наочно демонструвала роботу різних механізмів та за допомогою сучасних технологій відтворювала складні виробничі процеси. Причому, враховуючи значний досвід НАН України щодо роботи зі шкільною молоддю, зокрема співпрацю з Малою академією наук, центр міг би перетворитися на важливий освітній, науковий і дослідницький осередок, який сприяв би популяризації наукових досягнень, зокрема вітчизняних науковців, та залученню молоді до дивовижного світу науки.

Et qui ambulat dominabitur in via!

Дорогу здолає той, хто йде!

Valerii V. Tomazov

Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4052-9438>

KEEPING THE MEMORY ALIVE

To the 105th anniversary of the birth of Boris Paton

November 14 marks the 105th anniversary of the birth of the outstanding Ukrainian scientist, organizer of science, long-time head of the National Academy of Sciences of Ukraine, statesman and public figure, Academician of the NAS of Ukraine Boris E. Paton. Today's development of Ukrainian science could hardly be imagined without his multifaceted fruitful activity.

Cite this article: Tomazov V.V. Keeping the memory alive. To the 105th anniversary of the birth of Boris Paton. *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2023. (11): 3–7. <https://doi.org/10.15407/visn2023.11.003>